

Een voornamenkaart van Nederland

Gerrit Bloothoof, Emma van Nifferick & Doreen Gerritzen

Het geven van een voornaam aan een kind is een belangrijke gebeurtenis voor elke ouder. Men wikt en weegt, denkt over vernoeming, is extra alert op namen in de eigen omgeving en in de media, luistert naar de klank van namen, overweegt of een naam in het buitenland goed uit te spreken is, en verwerpt namen van kennissen of familie waarmee men gebouilleerd is. Kortom, in de naamkeuze spelen veel factoren een rol die sociaal en regionaal bepaald kunnen zijn. Enige jaren geleden kregen wij via de de Sociale Verzekeringsbank bestanden ter beschikking met de voornamen van kinderen waarvoor kinderbijslag wordt betaald. Dat gaat om 4.2 miljoen kinderen die sinds 1983 zijn geboren, en die samen 177.000 verschillende voornamen kregen. Die gegevens vormen een goudmijn voor naamkundige onderzoek, temeer omdat we per kind ook de viercijferige postcode ten tijde van de geboorte en het gezinsnummer hebben. Via de postcode is een koppeling mogelijk met sociaal-economische informatie van het CBS, wat bijvoorbeeld onderzoek naar de relatie tussen voornamen en inkomen mogelijk maakt. Het gezinsnummer biedt de unieke gelegenheid een analyse van naamgeving binnen gezinnen te maken en daarin subculturen te ontdekken. In dit artikel concentreren we ons op de analyses die nodig zijn om regionale verschillen in de naamgeving aan kinderen in kaart te brengen. Over andere aspecten van ons onderzoek aan dit materiaal kunt u lezen in het boek *Over voornamen*, dat deze maand bij Het Spectrum verschijnt.

Naamgroepen

In een betrekkelijk klein gebied als dat van de viercijferige postcode, met gemiddeld zo'n 4.000 inwoners, worden jaarlijks gemiddeld slechts 60 kinderen geboren. Omdat ouders uit tienduizenden namen kunnen kiezen, is er betrekkelijk weinig te zien aan de verdeling van individuele voornamen per postcodegebied. Zelfs als alle namen over een periode van 20 jaar worden samengenomen, is de frequentie per voornaam niet hoog. Eigenlijk zouden bepaalde voornamen samenvoegd moeten worden onder de hypothese dat die voornamen zich op dezelfde manier gedragen, bijvoorbeeld omdat ouders deel uitmaken van een groep die de neiging heeft uit een specifieke groep namen te kiezen. Marokkaanse ouders geven hun kinderen vooral islamitische, Arabische namen, en zullen niet kiezen voor Marieke of Dennis. Gereformeerde ouders op de Veluwe zullen niet voor Mohamed kiezen, maar ook niet zo snel voor Kevin of Chantal. Om achter dit soort voorkeuren te komen, is het belangrijk om te weten welke voornamen in hetzelfde gezin gegeven worden. Als een combinatie van twee namen vaak in een gezin voorkomt, dan is er een samenhang waarvan we mogen vermoeden dat die zijn oorspong vindt in de sociale (opleiding, inkomen, geloof) of etnische achtergrond van de ouders. Kijken we naar de tien meest voorkomende namen van de broertjes en zusjes van Mohamed, Petrus, Jeroen en Kevin, dan wordt duidelijk dat er in de Nederlandse samenleving inderdaad subculturen in de naamgeving zijn.

rang	Mohamed		Petrus		Jeroen		Kevin	
	zusjes	broertjes	zusjes	broertjes	zusjes	broertjes	zusjes	broertjes
1	Fatima	Mohamed	Maria	Johannes	Linda	Martijn	Kelly	Dennis
2	Samira	Ahmed	Johanna	Martinus	Laura	Sander	Kim	Mike
3	Karima	Youssef	Anna	Cornelis	Suzanne	Dennis	Joyce	Jeffrey
4	Khadija	Rachid	Elisabeth	Wilhelmus	Sanne	Mark	Chantal	Michael
5	Nadia	Khalid	Catharina	Antonius	Marloes	Wouter	Melissa	Patrick
6	Hanane	Bilal	Cornelia	Franciscus	Marjolein	Bart	Mandy	Robin
7	Siham	Ali	Wilhelmina	Adrianus	Esther	Stefan	Denise	Wesley
8	Asma	Hamza	Petronella	Jacobus	Saskia	Erik	Melanie	Roy
9	Yousra	Yassine	Adriana	Paulus	Marieke	Jasper	Sharon	Danny
10	Ikram	Omar	Antonia	Gerardus	Anne	Maarten	Wendy	Nick

Om op basis van deze gegevens namen te kunnen groeperen, moet eerst een maat voor de sterkte van de relatie tussen twee namen worden gevonden. Er kan per voornaam, bijvoorbeeld Jeroen, geteld worden hoeveel broertjes daarbij voorkomen en hoeveel daarvan een bepaalde naam, bijvoorbeeld Martijn, dragen. Omgekeerd is vast te stellen hoeveel broertjes Martijn heeft en hoeveel daarvan Jeroen heten. Zo'n relatie tussen voornamen is alleen goed uit te bepalen wanneer de naamdragers een voldoende aantal broertjes en zusjes hebben. In ons geval voldeden 4.000 voornamen daaraan. Elk van die voornamen staat in principe in een bepaalde relatie tot elk van de andere namen; met een aantal namen heel sterk en met andere namen nauwelijks.

Nu is het zaak om de 4.000 voornamen zo te groeperen dat alle voornamen met krachtige onderlinge relaties bij elkaar komen in dezelfde groep. Via een clusterprocedure werden honderden groepjes gevonden, maar het leeuwendeel van de voornamen bleek met 25 groepen heel goed te beschrijven (met samen 2.700 voornamen, die door 76% van alle kinderen worden gedragen; zie Bloothoof (2001)). Om tot een voornamenkaart te komen is dat aantal echter nog aan de hoge kant. Daarom werden groepen die verwant zijn bij elkaar genomen tot de onderstaande acht groepen, plus een restgroep. De percentages zijn het aantal kinderen dat tussen 1983 en 2001 een naam uit die groep kreeg. En klein kwart van de kinderen zit in de groep 'overige namen', omdat hun naam óf tot de 173.000 laagfrequente, niet in de beschouwing betrokken namen, óf tot de zeer kleine naamgroepen behoort.

1. Traditionele namen in Latijnse vorm (Maria, Johannes, e.d.) [8%]
2. Traditionele namen in Nederlandse vorm (Hendrika, Jan, e.d.) [5%]
3. Friese namen (Fenna, Jelle, e.d.) [3%]
4. Voor-moderne Nederlandse en internationale namen* (Suzanne, Jeroen, Linda, Mark, e.d.) [12%]
5. Buitenlandse namen (voor-modern, vooral Engels/Amerikaans) (Laura, Dennis, Melissa, Michael, Kim, Kevin, e.d.) [24%]
6. Korte moderne namen (Sanne, Tim, Anne, Bart, Britt, Emma, Anouk, e.d.) [13%]

7. Namen uit het Oude Testament, geschiedenis en cultuur, en natuurnamen (Esther, Daniël, Willemijn, Laurens, Iris, e.d.) [7%]
8. Arabische en Turkse namen (Nadia, Mohamed, Fatma, Mustafa, e.d.) [5%]
9. Overige namen [23%]

* Voor-moderne namen zijn namen die vanaf de jaren vijftig populair werden en hun top in 1985 al achter de rug hadden. Internationale namen zijn moeilijk bij een taal thuis te brengen omdat ze in allerlei westerse landen voorkomen.

Het is belangrijk te bedenken dat deze naamgroepen voortkomen uit de voorkeuren van ouders, ze zijn niet samengesteld op grond van naamkundige overwegingen. Het gaat overigens om een unieke analyse, want een dergelijke groepering is voor geen enkel ander land gedaan, omdat de gegevens daarvoor simpelweg niet beschikbaar zijn.

Voornamenkaart

Per postcodegebied kan voor elk van de acht groepen geteld worden hoeveel kinderen daaruit hun naam hebben gekregen. De bijbehorende acht percentages zijn veel bruikbaar dan de erg lage en onbetrouwbare percentages voor elke naam afzonderlijk. De verdeling van de percentages over de groepen – die we het voornamenprofiel noemen - kan erg verschillen tussen postcodegebieden. Als laatste stap wordt daarom een beperkt aantal representatieve voornamenprofielen vastgesteld, zodat elk postcodegebied aan één modelprofiel wordt gekoppeld. Er worden tien modelprofielen onderscheiden, zodanig dat de profielen van alle 3.750 postcodegebieden de geringste afwijking hebben van het meest passende model. De modelprofielen hebben als kenmerk dat steeds één van de bovengenoemde naamgroepen veel sterker dan gemiddeld aanwezig is. Daarnaast zijn er twee overgangsprofielen. Door elk modelprofiel een eigen kleur te geven, en daarmee de postcodegebieden in te kleuren, kan de voornamenkaart van Nederland getekend worden.

Voornamenprofielkaart van Nederland, gedetailleerd op het niveau van viercijferige postcodegebieden.

Het *traditionele profiel - Latijnse vorm* is vooral op de Zeeuwse eilanden en de Zuid-Hollandse polders te vinden is. Ook in katholieke enclaves in Noord- en Zuid-Holland vinden we deze namen nog, zoals in Volendam. In het noordelijk deel van de Nederlandse 'bible belt', de Veluwe en Noord-West-Overijssel, blijft het *traditionele profiel - Nederlandse vorm* nog bewaard. Op een andere manier conservatief is men in het noordoosten van Nederland: in Groningen, Drenthe en Overijssel hebben relatief veel kinderen voor-moderne namen. Friesland kent in het *Friese-namenprofiel* nog steeds vrij veel inheemse voornamen, maar ze gaan in aantal flink terug. De Friese steden lopen daarin voorop, maar in sommige dorpen krijgt nog een kwart van de kinderen een Friese voornaam, en veel van de overige kinderen hebben er een traditioneel Nederlandse naam. De buitenlandse namen komen ofwel in wijken met veel Surinamers en Antillianen voor, ofwel in de steden en het platteland van Holland, Zeeuws-Vlaanderen, Zuid-Limburg en de grensstreken van Groningen en Drenthe, en ze zijn dan waarschijnlijk populair bij de lagere inkomensklassen. Ook in West-Brabant en in Zuid-Holland buiten de Randstad neigen ouders naar buitenlandse namen, maar daar zijn ook nog vrij veel Latijnse naamvormen te vinden, wat resulteert in een overgangsprofiel. Een ander overgangsprofiel vinden we in Noord-Oost Nederland tussen de traditionele en voor-moderne namen. Typisch katholieke namen worden in de rest van Brabant en Midden- en Noord-Limburg niet veel meer gegeven. Kenmerkend voor deze gebieden, en voor de Achterhoek en Twente, is nu het *korte-namenprofiel*. De namen uit het Oude Testament, geschiedenis en cultuur, en natuurnamen – die we samenvatten als elitenamen – vinden we vooral daar waar de gemiddelde woningprijs het hoogst is: de kuststreek, de Utrechtse heuvelrug, de Veluwezoom, en de rijke wijken van steden. In de minder welvarende gebieden voeren allochtone namen de boventoon. Het *allochtone-namenprofiel* kent tot 50% Arabische en Turkse namen, veelal geconcentreerd in bepaalde wijken van steden.

Zelforganiserend

Het boeiende van de voornamenkaart van Nederland is dat die helemaal via zelf-organiserende analyses tot stand is gekomen, dus zonder externe beoordeling door naamkundige experts en categorisering of selectie van voornamen. Cruciale informatie zijn daarbij de voornamen die per gezin worden gegeven en de postcode van de geboorteplaats. Op die manier kan een gegevensreductie van 177.000 verschillende voornamen tot tien voornaamprofielen worden bewerkstelligd. Kenmerken van al die afzonderlijke voornamen zijn nooit in één oogopslag in kaart te brengen, terwijl dat voor de tien voornaamprofielen wel lukt in een fraaie balans van overzichtelijkheid en detail. Bovendien blijken de onderscheiden gebieden met een bepaald voornaamprofiel uitstekend duidelijk te zijn.

Referenties

- Bloothoof, G. (2001). 'Naamgeving binnen Nederlandse gezinnen tussen 1983 en 1999', *Naamkunde* 33, 1-17.
- Bloothoof, G., van Nifferick, E. en Gerritzen, D. (2004). 'Over voornamen', *Uitgeverij Het Spectrum*.